

**Јасна Милошевић-Ђорђевић, *Човек о нацији.*
Схватање националног идентитета у Србији,
Институт за политичке студије,
Београд 2008, 193 стр.**

Монографија Јасне Милошевић-Ђорђевић је плод ауторкиног вишегодишњег проучавања лаичких схватања националног идентитета у Србији. Резултати раније фазе овог истраживања су изложени и у њеној докторској дисертацији *Национални идентитет: психолошка анализа научних и лаичких схватања* из 2005. године. Ипак, дело у издању Института за политичке студије не представља само прерађен текст дисертације, већ је допуњено новијим резултатима, преко потребним у време променљивог степена присуства појмова нације и националног идентитета у јавном дискурсу. Уједно, ова монографија није само још један у низу радова о степену националне везаности у Србији, све чешћих последњих година услед актуелности питања идентитета у друштвеним и хуманистичким наукама, већ покушај да се испита шта грађани Србије сматрају нацијом и националним идентитетом, односно шта је то „нација“ према којој они осећају (или не осећају) везаност.

У уводу (стр. 5-52) књиге, најпре је истакнут значај питања индивидуалних и колективних идентитета за поглед појединца на свет, као и специфичност основног проблема овог истраживања – лаичког дефинисања националног идентитета – у односу на друга истраживања о нацији у Србији („Трагање за идентитетом – наука и свакодневни живот“, 5-12). Део под називом „Разумевање националног идентитета и других сродних појмова“ (13-30) има за циљ да се позабави разликама између многих (често и преклапајућих) термина који се у мањој или већој мери везују за питања нације и идентитета – то су термини: нација (14-16), национални идентитет (17-26), раса (26-27), етнички идентитет (27-28) и национализам (29-30). Бавећи се односом етничког и националног идентитета, ауторка, поред гледишта која их разликују као културну, односно политичку категорију, помиње и она која их изједначавају, приклањајући се у наставку монографије управо овим другим гледиштима, која замагљују суптилну, али за резултате овог истраживања ипак битну дистинкцију етничког и националног. То ће се показати као једини велики недостатак овог дела. У наставку увода следи категоризација теорија о националном идентитету („Шта говоре теорије о националном идентитету“, 31-48), које су за потребе овог рада систематизоване у две велике категорије – примордијализам и инструментализам. Ова подела различитих схватања националног идентитета умногоме прати класично Коново разликовање територијално-грађанског и етнокултурног национализма, односно Смитову прераду Кона кроз термине западног и незападног схватања нације, на коју се ауторка позива. Наравно, одржавање овакве дистинкције, па и самог појма територијално-грађанског, односно западног национализма, показале се врло проблематичним у раду у чијој се теоријској основи налази неразликовање

етничког и националног. Увод се завршава прегледом савремених приступа и нових метода у проучавању националног идентитета (49-52), где се истиче све већи утицај квалитативне методологије у истраживањима овог питања.

Одељак „Методолошки приступи“ (53-59) доноси детаљан опис методологије три фазе овог истраживања – квантитативног испитивања важности нације, степена религијске и националне везаности и различитих схватања националног идентитета и њихове везаности за демографске и психолошке варијабле на репрезентативном узорку за Србију без Косова и Метохије (55-56), дубинских интервјуа на пригодном узорку (56-57) и фокус група у којима се дискутовало о значају и значењу националног идентитета (57-59). Треба напоменути да је разноврсност методолошких приступа велики квалитет овог истраживања. Не само да се на тај начин следе актуелни научни трендови у проучавању идентитета, већ се значај овог рада шири са поља изучавања националног идентитета на област научне методологије. Резултати добијени различитим методама одразиће предности и мане њиховог коришћења и тако истаћи значај управо приступа који је овде примењен – комбиновања квалитативне и квантитативне методологије.

У наставку монографије су представљени и продискутовани добијени резултати. Квантитативно истраживање (61-123) спроведено је два пута, најпре 2003, а затим и 2006. године. Поред, за истраживања националне везаности уобичајених, испитивања важности припадања различитим социјалним групама (61-74) и интензитета националне и религијске везаности (75-92), испитано је и везивање бројних теоријски изведених значења нације за појам нације код испитаника (93-120), што је и главни допринос овог истраживања. Поменута значења су касније груписана у четири фактора (језик, писмо и вера; порекло; државна обележја и културна обележја), при чему су језик, писмо и вера одвојени од културе, штавише супротстављени њој на оси западног–незападног схватања нације, што је, нажалост, додатно продубило конфузију у погледу теоријске основе овог рада.

Дубинским интервјуима (125-146), ауторка је тражила одговоре на иста питања као и квантитативним истраживањем, што је свакако главни методолошки допринос ове монографије. Кроз низ типичних исказа испитаника читаоцу су приближена не само њихова схватања нације, већ и њихова схватања значења других појмова, који су у упитнику за квантитативно истраживање били дати, као и објашњења која испитаници пружају за своја схватања. Тек је оваква дубинска анализа лаичких схватања нације указала на нужност проширивања дихотомије примордијалистичког и инструменталистичког схватања нације трећим чланом – схватањем нације као начина разликовања од другог.

Последњи део истраживања је спроведен кроз две фокус групе у које су испитаници били подељени по старости (147-174). Са испитаницима су, поред три питања постављана у квантитативном испитивању и дубинским интервјуима, детаљно разматрана и наведена четири фактора значења нације. Управо се овде, посебно у групи млађих испитаника (148-159), најбоље исказала теоријска мањкавост овог рада. Испитаници су, судећи по наведеним исказима из дискусије, показали да разликују етничко од националног, као и да имају прикладније схватање појма културе од начина на који је схваћен при формирању фактора о којима се дискутовало, али је то од стране ауторке окарактерисано као

„извесна неприпремљеност за дискусију“ и „недовољно разумевање питања о којима се дискутовало“ (стр. 148).

У закључним разматрањима (175-184) истакнута је доминација примордијалистичког схватања нације у Србији (не само код Срба), а дати су и предлози за проширивање истраживања. Иако представљени резултати сугеришу да је примордијалистичко схватање заиста преовлађујуће, мора се приметити да је ауторкино изједначавање етничког и националног, као и проглашавање неких од етничких карактеристика за непроменљиве током живота, фаворизовало овакав закључак и засигурно сврстало у примордијалисте неке од испитаника чије схватање нације није такво.

Значај монографије *Човек о нацији* у оквиру домаће литературе о питању националног идентитета је несумњив. Не само да је коришћен иновативан методолошки приступ, који донекле чини ово дело и истраживањем у области методологије, већ је отворено питање лаичког схватања нације коме се до сада није посвећивало довољно пажње. Упркос теоријским недостацима (или донекле захваљујући њима), на овај начин се могу подстаћи даља проучавања ове значајне теме и научна дискусија која би помогла расветљавању терминолошке збрке која је очигледно врло присутна и ван лаичких кругова.